

Mitmikidentiteet ja Maarja maa

Ma alustan triviaalsest tõest, et integratsioon on kahepoolne protsess, mille käigus meil tuleb leida see, mis meid ühendab, samuti tulla toime sellega, mis meid eristab. Selle protsessi käigus me muudame mõnevõrra oma arusaamist teineteise kohta ja natuke ka selle kohta, kes me ise oleme.

Kõigepealt eestlastest. Eesti taasiseseisvumine oli meie jaoks okupatsiooni lõppemine ja paljud oleks tagasi tahtnud oma unelmate Eestit nagu see oli 20. sajandi esimeses pooles. Muulased olid selles unelmas nagu tilk tõrva meepotis, soovimatud migrantid, kelle kohta loodeti, et nad lähevad tagasi Venemaale. Aastad läksid, aga mitte muulased, ja tasapisi on hakatud olukorraga leppima, kuigi leidub neidki, kes igatsevad veel praegu mitte-eestlaste lahkumist, seekord lääne poole.

Aeg oleks vaadata asjale teise pilguga. Laulvast revolutsioonist on möödas 17 aastat. Me oleme endise nõukogude liiduvabariigi üles ehitanud Euroopa liidu ja Nato standarditele vastavaks demokraatlikuks riigiks. Seda ei oleks juhtunud, kui meil Narva äärde oleks tekkinud samasugune vabariik nagu Moldovas Dnestri taha tekkis. Kui Eesti muulased oleks vastandanud end meie iseseisvuspüüetele, Nato-püüetele ja Euroopa Liidu püüetele, siis ei oleks ühtegi neist eesmärkidest saavutatud. See on fakt. Niisiis tuleks tunnustada, et Eesti on üles ehitatud üheskoos.

See tähendab, et me peaks muutma ka oma suhtumist. Mitte vaikselt ja nagu vastu tahtmist leppima, vaid selgelt välja ütleva ja tunnustama. Ma arvan, et selle tunnustamiseks võiks kõigile neile, kellel veel kodakondsust ei ole, aga kes on elanud Eestis vähemalt taasiseseisvumisest alates, anda kodakondsus Eesti Vabariigile osutatud eriliste teenete eest. Mitte-eesti kogukonna toetus Eesti eesmärkide saavutamise heaks on seda kindlasti väärt.

Üht teist tuleb ümber hinnata ka venelastel, kes siin elavad. Eesti ei ole enam Venemaa osa ja mida aasta edasi, seda suuremaks muutuvad erinevused teie ja Venemaa venelaste vahel. Teil kujuneb välja mitmikidentiteet: te olete küll venelased, aga mingi osa teist on juba midagi muud, ja selle osa mõttes te olete eestlased, mitte küll etniliselt, kuid kultuurikeskkonna ja elulaadi mõttes.

Mitmikidentiteet avab inimesele uued võimalused, kuid esitab ka väljakutseid. Teaduslikud eksperimendid on näidanud, et mitmikidentiteet võimaldab inimesel keskkonnaga paremini kohaneda ja selle abil rohkem saavutada. Näiteks usutakse Ameerikas, et aasia päritolu inimestel on paremad matemaatilised võimed kui valgetel, samuti usutakse, et naistel on verbaalsed võimed paremad kui meestel. Selleks et uurida, kuidas need identiteedi tahud mõjutavad inimeste saavutusvõimet korraldati katse.

Koguti sada aasia päritolu naisüliõpilast, jagati nad kahte rühma. Kõigepealt sooritasid mõlemad rühmad matemaatikatesti. Testilehti kätte jagades mainiti nagu muuseas ühele rühmale, et kindlasti nad teevad testi hästi, sest nad on ju aasia päritolu, aga nagu teada, on aasia päritolu inimestel tugevad matemaatilised võimed. Teisele rühmale ei öeldud midagi, kuigi ka nemad olid aasia päritolu. Kui testid olid kontrollitud, siis selgus, et selle rühma keskmine hinne on kõrgem, kellele meenutati nende identiteedile omast tugevat külge.

Seejärel tehti keeletest. Jälle öeldi ühele rühmale, et neil on head eeldused testi sooritamiseks, sest nad on naised. Teisele rühmale ei öeldud midagi, kuigi ka nemad olid naised. Tulemused kordasid eelmist katset: selle rühma keskmine oli kõrgem, kellele oli meenutatud nende identiteediga seotud positiivseid stereotüüpe.

Samasuguseid eeliseid võiks oma mitmikidentiteedist saada ka teie, kohalikud venelased, kui te sooviksite neid esile tõsta. Näiteks on ju teada, et venelased on matemaatikas tugevamad kui eestlased. See stereotüüp aitab kindlasti eestivenelasi Eestis tehnoloogilistel erialadel edukalt läbi lüüa. Samas võib eesti kultuuriruumis elades omandada mõningaid selliseid identiteedijooni, mis Venemaa venelastel puuduvad ja neid ära kasutades saada lisaeeliseid. Milliseid eestivene erijooni te sooviksite enda identiteedis välja arendada, sõltub teist endist. Üks on aga kindel, identiteedi areng sõltub aktiivsetest otsingutest selles valdkonnas, soovist oma identiteeti arendada.

Vene kooli õpetajatel on siin väga tähtis ülesanne. Tooge oma õpilaste teadvusse asjaolu et meie sünnimaa on andnud kümneid suurkujusid, kes on jätnud oma jälje vene aja- ja kultuurilukku, nagu näiteks Bellingshausen, Krusenstern, Barcklay de Tolly, krahv Volkonski, Ülo Sooster, Juri Lotman, Aleksius II. Tõsi enamik neist ei olnud etnilised venelased, kuid ma olen kindel, et nende mitmikidentiteedis oli olemas ka vene osa. Kuid just mitmikidentiteet on see, mis muudab need suurkujud tähenduslikuks tänapäeva eestivenelaste identiteedi seisukohalt. Ma ilmestan seda Barklay de Tolly näitega.

Barklay de Tolly ei olnud etniline venelane, ometigi tõi just tema strateegia Venemaale võidu 1812. aasta isamaasõjas. Tõsi see ei tulnud kergelt. Muulasena umbusaldati Barklayd. Kriisiolukorras võimendus see veelgi ning kui vene väed pidevalt taandusid (mis oli Barclay strateegia tuum), siis kaotas ta armee ja riigi usalduse ning tagandati niihästi sõjaministri kui vägede ülemjuhataja kohalt. Isikliku vaprusena Borodino lahingus, kus tema all tulistati surnuks kolm hobust võitis Barclay tagasi sõdurite usalduse ja vene vägede lõpliku võiduga Napoleoni üle teenis ära ka riikliku tunnustuse oma strateegiale.

Ma arvan, et paljud eestivenelased on eestlaste poolt tajunud sama umbusku, mida Barklay de Tolly pidi muulasena tajuma Venemaal. See on väljakutse, mis kaasneb mitmikidentiteediga. Sotsiaalpsühholoogilised eksperimendid on tõestanud, et inimesed kalduvad eelistama neid, kes kuuluvad nendega samasse rühma. Seda isegi siis, kui rühm on eksperimendi jaoks spetsiaalselt kokku pandud teineteist mitte tundvatest inimestest. Sinna ei ole midagi parata, see on kõikjal maailmas niimoodi. Suurkujud nagu Barclay de Tolly peaks meile, eestlastele meelde tuletama, et me saaks üle oma loomulikust umbusust ja teile, eestivenelastele andma kinnitust, et pühendumise ja sihikindlusega on võimalik umbusku ületada ja ennast teostada ka etnilisse vähemusse kuuludes.

Ma ütlesin oma ettekande alguses, et me saavutame integratsiooni, kui suudame muuta oma suhtumist üksteisesse ja iseendasse. Kuid sellest üksi ei piisa, me vajame ka midagi mis meid ühendaks. Seda ei pea olema palju. Aga see peab oleme meile võrdselt oluline. Ma arvan, et see on meie maa – Eesti. Eestlased on siin elanud tuhandeid aastaid, kuid ka venelased ei ole tulnud eile. Vene kogukonna ajalugu Eestis ulatub sajandite taha.

Ja juba neist hallidest aegadest alates on meie kogukondi ühe väga vana pärimuse järgi ühendanud Maarja, kellele maaks pühitseti Eesti rohkem kui 800 aastat tagasi paavst Innocentius III poolt.

Selle pärimuse kohaselt nägi üks eestlasest karjane Kuremäel suursugust naisterahvast, kes oli ümbritsetud kiirgavast valgusest. Kui karjus mäele lähenes, nägemus kadus, kuid ilmus taas tagasi, kui karjus oma karja juurde läks. See kordus mitmel päeval ja väga paljud inimesed tulid seda vaatama. Kui talupojad mäe otsa ronisid, leidsid nad sealt, kus imeline nägemus oli seisnud, ühe vana männi alt Jumalaema Uinumise ikooni. Talumehed kinkisid ikooni Jaama küla õigeusklikele talupoegadele sõnadega: “Võtke see endale, me ei palveta pühakujude ees, teie aga palvetate”. Õigeusklikud võtsid ilmutatud ikooni tänu ja hardusega vastu ja on seda läbi sõdade ja näljahädade säilitanud tänaseni Vasknarvas ja Kuremäel, kus oli eestlaste püha hiis ja kuhu 19. sajandil rajati nunnaklooster.

Ma arvan, et selle pärimuse tähendus meile on eeskätt kultuuriline ja sümboolne, mitte religioosne. Miks viisid karjased ikooni õigeusklikele, kuigi nad oleks võinud selle hävitada kui võõra usu märgi? Kas ei ole siin kätketud ideaal, mille poole inimene püüdleb tänapäevalgi mitte ainult siin Eestis vaid kogu maailmas – mõista ja respektierida üksteise kultuurilisi erinevusi?

Kui ma nüüd vaatan tagasi viimaste kümnendite Eesti arengule, siis mul on tunne, et mingis mõttes on see maa õnnistatud – inimesed kes siin elavad, suudavad tunnustada teineteise erinevusi isegi siis, kui nad teineteist lõpuni ei mõista. Mulle meeldib mõelda, et see tuleb Maarjamaa aurast. Kui te suudate jagada mu mõtet, siis ma olen kindel, et see aura muutub tugevamaks. See võikski olla see väike, aga oluline osa, mis meid ühendab.